

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความหมายที่แท้จริงของป่าไม้ หมายถึง ระบบความสำคัญขั้นพื้นฐานทางนิเวศวิทยา ซึ่งประกอบด้วยดิน น้ำ อากาศ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และชุมชนมนุษย์ที่อยู่ร่วมกัน พื้นที่ป่าจะทำหน้าที่รักษาความสมดุลทางธรรมชาติ ทั้งในด้านการรักษาสภาพภูมิอากาศ รักษาคุณภาพดินเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตรวมทั้งทรัพยากรชีวภาพที่หลากหลายมากมายและที่สำคัญมากกว่านั้น ป่าหรือที่เรียกกันทั่วไปว่าป่าไม้นั้นยังเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสิ่งมีชีวิตไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์อื่น ๆ เพราะป่าไม่มีประโยชน์ทั้งการเป็นแหล่งวัตถุดิบของปัจจัยสี่ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัย และยารักษาโรคสำหรับมนุษย์ และยังมีประโยชน์ในการรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อม ถ้าป่าไม้ถูกทำลายลงไปมาก ๆ ย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องอื่น เช่น สัตว์ ป่า ดิน น้ำ อากาศ ฯลฯ เมื่อป่าไม้ถูกทำลายจะส่งผลไปถึงดินและแหล่งน้ำด้วย เพราะเมื่อเผาหรือถางป่าไปแล้วพื้นดินจะโล่งขาดพืชปกคลุมเมื่อฝนตกลงมาก็จะชะล้างหน้าดินและความอุดมสมบูรณ์ของดินไปนอกจากนั้นเมื่อขาดต้นไม้คอยดูดซับน้ำไว้ น้ำก็จะไหลบ่าท่วมบ้านเรือน และที่ลุ่มในฤดูน้ำหลากพอลดน้ำลงก็ไม่มีน้ำซึมได้ดินไว้หล่อเลี้ยงต้นน้ำลำธารทำให้แม่น้ำมีน้ำน้อยส่งผลกระทบต่อมาถึงระบบเศรษฐกิจและสังคม เช่น การขาดแคลนน้ำในการชลประทาน ทำให้ทำนาไม่ได้ผลขาดน้ำมาผลิตกระแสไฟฟ้า (ทรัพยากรป่าไม้ในภาคเหนือตอนบน, 2534)

วิชัย แหลมวิไล อธิบดีกรมป่าไม้ (2551) ได้กล่าวใน เกษตรรายงานพิเศษ ระบบออนไลน์ ว่าพื้นที่ป่าไม้ลดลงเหลือเพียง 32.69 % ของพื้นที่ทั้งประเทศ หรือประมาณ 104.6 ล้านไร่เท่านั้น สาเหตุเนื่องจากความต้องการใช้ไม้ที่มีมากขึ้นตามจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น การเพิ่มขึ้นของพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ไม่ว่าจะมาจากการบุกรุกทำลายป่า การทำไร่เลื่อนลอยของเกษตรกร หรือแม้กระทั่งการเข้าใช้ประโยชน์ของหน่วยงานภาครัฐ เช่น การสร้างเขื่อน และอ่างเก็บน้ำการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เป็นต้น

เมื่อก้าวถึงป่าไม้ ส่วนมากคนก็จะนึกถึงภาคเหนือของไทยซึ่งในป่าภาคเหนือก็จะประกอบด้วยต้นไม้หลายชนิด แต่ที่มากที่สุดนั่นคือ ต้นไม้สัก ต้นไม้สักจะเจริญเติบโตในพื้นที่ภาคเหนือเนื่องด้วยปัจจัยทางกายภาพและภูมิประเทศของภาคเหนือเอื้ออำนวยต่อการเจริญเติบโตของต้นสักมาก ซึ่งในปัจจุบันนี้ ต้นสักจะเป็นที่นิยมในการปลูกมากในภาคเหนือไม่ว่าจะเป็นการปลูกป่าในรูปของเศรษฐกิจ หรือในรูปของการฟื้นฟูป่าของหน่วยงานราชการ และในรูปของป่าชุมชน ต้นไม้สักหากนำมาแปรรูปแล้วจะมีค่ามาก ราคาแพง และยังเป็นต้นไม้เศรษฐกิจของไทยด้วย จึงเป็นที่ต้องการมาก ซึ่งในการปลูกต้นไม้นั้นจะต้องมีกล้าพันธุ์ที่จะนำมาปลูก ถึงจะปลูกได้ ซึ่งหนึ่งจังหวัดภาคเหนือจังหวัดลำปางถือว่ามีป่าไม้ที่มีไม้สักอยู่จำนวนมากและโดยรวมจังหวัดลำปางมีพื้นที่ป่าทั้งหมด 4,932,969 ไร่และในการปลูกต้นสักนี้ ยังมีอีกหนึ่งอำเภอที่มีป่าไม้อยู่มากเช่นกันคืออำเภองาว โดยมีพื้นที่ป่าทั้งหมด 465,249.75 ไร่ (ที่มา: ฝ่ายประเมินทรัพยากรต้นน้ำ ศูนย์ศึกษาการอนุรักษ์ต้นน้ำลุ่มน้ำยม, 2551) โดยในอำเภองาวนี้ยังมีชุมชนบ้านสวนสัก ตำบลบ้านหวด อำเภองาว จังหวัดลำปาง ที่ถือได้ว่าเป็นหมู่บ้านที่มีการเพาะกล้าต้นสักมาก และเป็นอาชีพของชุมชนมานานแล้วซึ่งในชุมชนบ้านสวนสักนี้มีผู้ที่ประกอบอาชีพเพาะกล้าไม้สักนี้ประมาณ 60 % ของจำนวนประชากรในชุมชนบ้านสวนสัก และในการเพาะกล้าไม้สักเพื่อจำหน่ายนั้น เป็นการถ่ายทอดและเป็นการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ ในการเพาะกล้าไม้สักในหมู่บ้านนั้น มีทั้งหน่วยงานราชการ ประชาชนได้มาหาซื้อไปปลูกทั้งในรูปของเศรษฐกิจ หรือในรูปของการฟื้นฟูป่าของหน่วยงานราชการมากมายซึ่ง ในกระแสการฟื้นฟูธรรมชาติในการลดสภาวะโลกร้อนในปัจจุบันทำให้มีความต้องการที่จะทำการปลูกป่าเพื่อการอนุรักษ์มากขึ้น และยังมีความต้องการในด้านการค้าเพื่อนำไปปลูกเป็นสวนไม้เศรษฐกิจ ทำให้มีการต้องการกล้าไม้สักและกล้าไม้สักพันธุ์ดีจำนวนมาก

ผู้วิจัยในฐานะเป็นบุคคลในพื้นที่และได้สัมผัสชีวิตในการเพาะกล้าไม้สักในเชิงอนุรักษ์ ซึ่งมีความสนใจที่จะทำการวิจัยเพื่อศึกษาหาแนวทางการพัฒนาอาชีพการเพาะกล้าไม้สักเชิงอนุรักษ์ในชุมชนบ้านสวนสัก อำเภองาว จังหวัดลำปาง เพื่อนำไปพัฒนาอาชีพการเพาะกล้าไม้สักในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการเพาะกล้าไม้สักในชุมชนบ้านสวนสัก อำเภองาว จังหวัดลำปาง
2. เพื่อหาแนวทางการพัฒนาอาชีพการเพาะกล้าไม้สักในชุมชนบ้านสวนสัก อำเภองาว จังหวัดลำปาง
3. เพื่อส่งเสริมอาชีพการเพาะกล้าไม้สัก ในชุมชนบ้านสวนสัก อำเภองาว จังหวัดลำปาง

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของประชากร

1. ผู้ประกอบอาชีพเพาะกล้าไม้สักในชุมชนบ้านสวนสัก อำเภองาว จังหวัดลำปาง
2. ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านสวนสัก อำเภองาว จังหวัดลำปาง
3. ผู้ที่ซื้อกล้าไม้สักจากชุมชนบ้านสวนสัก อำเภองาว จังหวัดลำปาง
4. หัวหน้าสถานีวนวัฒนวิจัยงาว อำเภองาว จังหวัดลำปาง

ขอบเขตของพื้นที่

หมู่บ้านสวนสัก ตำบลบ้านหวด อำเภองาว จังหวัดลำปาง

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. รูปแบบการเพาะกล้าไม้สักในชุมชนบ้านสวนสัก อำเภองาว จังหวัดลำปาง
 - 1.1 สภาพบริบทของหมู่บ้านสวนสัก
 - 1.2 ประวัติความเป็นมาในการประกอบอาชีพการเพาะกล้าไม้สัก
 - 1.3 รูปแบบการเพาะกล้าไม้สักในชุมชนบ้านสวนสัก อดีตและปัจจุบัน
2. แนวทางการพัฒนาอาชีพการเพาะกล้าไม้สักในชุมชนบ้านสวนสัก อำเภองาว

จังหวัดลำปาง

3. การส่งเสริมอาชีพการเพาะกล้าไม้สักในชุมชนบ้านสวนสัก อำเภองาว จังหวัด

ลำปาง

นิยามศัพท์เฉพาะ

การพัฒนาอาชีพ หมายถึง การปรับปรุง และส่งเสริมการประกอบอาชีพการเพาะกล้าไม้สักในชุมชนบ้านสวนสัก ตำบลบ้านหวด อำเภอางาว จังหวัดลำปาง

กล้าไม้สัก หมายถึง ต้นไม้สักที่มีขนาดเล็กที่ใช้เมล็ดหรือต้นอ่อนของต้น ไม้สักเลี้ยงนำมาเพาะในถุงเพื่อรอการจำหน่ายและนำไปปลูก พอโตขึ้นเรียกว่าต้น ไม้สัก ซึ่งต้น ไม้สักเป็นไม้ป่าเขตร้อนมีอยู่มากในแถบภาคเหนือของประเทศไทยหากตัดมาแล้ว สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้แทบทุกรูปแบบตามอายุและขนาดของไม้ที่ตัดออกมาจำหน่ายตั้งแต่ไม้ซุงขนาดใหญ่ เพื่อแปรรูปใช้ในการก่อสร้างอาคาร บ้านเรือน เฟอร์นิเจอร์ ไม้ปาร์เก้ ไม้อัด ไม้แกะสลัก

ชุมชนบ้านสวนสัก หมายถึง ชุมชนที่อยู่ในหมู่บ้านห้วยทาก ตำบลบ้านหวด อำเภอางาว จังหวัดลำปาง

การอนุรักษ์ หมายถึง การรักษาสภาพแวดล้อมและสภาพของป่าไม้โดยการใช้ต้นกล้าไม้สักที่ทำการเพาะในชุมชนบ้านสวนสัก อำเภอางาว จังหวัดลำปาง ไปปลูกในพื้นที่ต่างๆ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รูปแบบการเพาะกล้าไม้สักในชุมชนบ้านสวนสัก อำเภอางาว จังหวัดลำปาง
2. ได้แนวทางการพัฒนาอาชีพการเพาะกล้าไม้สักในชุมชนบ้านสวนสัก อำเภอางาว จังหวัดลำปาง
3. ได้วิธีการส่งเสริมอาชีพการเพาะกล้าไม้สักในชุมชนบ้านสวนสัก อำเภอางาว จังหวัดลำปาง